

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 26 september 2021

De laatste waarheid

Kees Kok

1

'De waarheid is een zee van grashalmen, die wiegt in de wind; zij wil gevoeld worden als beweging, ingezogen als adem. Voor wie haar niet voelt en inademt, is de waarheid een rots; die moet zijn hoofd er wel tot bloedens toe op stukslaan.' Aldus de grote schrijver Elias Canetti in een van zijn duizenden aantekeningen.

Psalm 2, die wij hoorden zingen, gaat over de despoten van alle tijden, die bereid zijn andermans koppen tot bloedens toe tegen hun rotsvaste waarheden stuk te slaan, ze te vergiften, kapot te maken, te isoleren, zo niet lichamelijk, dan wel psychisch. Vandaag heten ze Poetin - alweer 'herkozen', met schaamteloze fraude - en Assad - die grote moordenaar, nog steeds aan het bewind. En al hun soortgenoten en trawanten. Het is alsof met het verdwijnen van Trump een olympische strijd is losgebrand tussen staatshoofden om het goud, zilver en brons voor het meest stompzinnig cynische regime. Al die razende en tierende furies weigeren de beweeglijkheid en de veelkleurigheid van de waarheid te accepteren.

Wij mogen zeker blij zijn dat onze wieg en woning niet in een van hun landen staat, of op Haïti, of op Madagascar, of in Afghanistan. Maar ook Nederland is bepaald geen gaaf land met zijn opeenhoping van mensonterende schandalen, zijn populistische tendensen, zijn leeglopende demissionaire kabinet, zijn vastgelopen formatie, zijn doodlopende democratie. Het lijkt het rampjaar 1672 wel - misschien weet u het nog, van school: de gebroeders De Wit vermoord en het land van alle kanten aangevallen - het volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos.

'Wat is waarheid?' vroeg Pilatus aan Jezus voor hij hem de dood in stuurde, ongetwijfeld met een cynische ondertoon, 'ach wat'. Ook vandaag wordt de waarheid steeds meer in twijfel getrokken, als een loos begrip, een min of meer willekeurige manier om tegen de feiten aan te kijken, zomaar een mening. Nu een gemeenschappelijke visie, ideologie of geloof steeds vaker ontbreekt, probeert iedereen zijn eigen waarheid uit te vinden, vanuit zijn persoonlijke levenservaring en met zijn eigen 'kennis van nu'. En als die kennis en ervaring te kort schieten, of van buiten af gemanipuleerd worden, komt de waarheid er bekaaid vanaf, vervalt zij tot halve waarheden, tot oneliners, leuzen of tot 280 twittertekens. Je zou dat de privatisering, of het neoliberalisme van de waarheid kunnen noemen.

2

Psalm 101 gaat over het verlangen naar ware woorden, naar een heldere, doorzichtige taal. Hij wil graag zo zacht mogelijk gezongen worden, ver weg van de Halleluja's en van clublieders, partijlieders en nationale hymnen, die luidkeels de waarheid van wij-tegen-zij verkondigen. Heeft ooit een lied bijgedragen aan een betere wereld, een oorlog voorkomen? Misschien kan een zacht gezongen lied een millimeter en honderd liederen op de lange duur een metertje bijdragen aan een transparantere wereld, een beter milieu zonder dodelijke virussen, verstikkende gifstoffen en verwoestende branden en overstromingen, en zonder al die oorlogen die als een veenbrand overal maar blijven voortwoekeren en oplaaien.

'Ik wil de laatste waarheid: dat Gij tot mij komt, ooit.'

Waarheid in haar bijbelse betekenis is betrouwbaarheid. En die hoort bij God, die komt tot ons als een engel van godswege die wil landen in het hart van ons verstand, op het puntje van onze tong. Maar ook die waarheid van alzo hoge is vaak op den duur verhard tot een rots om gelovigen er met hun kop tegenaan te slaan, te zwaar, te hoog, te ver van ons bed. Geen antwoord meer op onze levensvragen. Dat overkomt elke religie. Zoals een Joodse dichter ooit schreef: 'Elke religie is een gevallen engel.'

Er is grote behoefte aan woorden als dragers van die eerste en laatste, ultieme waarheid, die bestand is tegen verstening en verheven boven elke vorm van laster, hoogmoed, hoon, en bestand tegen *fake news* en complottheorieën. 'Ik duld niet één onwaar woord,' nee, en zeker niet, om maar iets te noemen, over de Afghanen die Nederland nog wél gehaald hebben.

3.

Het streven naar die waarheid kan iedere dag opnieuw geprobeerd worden, als geestelijke ochtendgymnastiek. Daar moet je je stil voor maken, je terugtrekken in je binnenste kamer - retraite. Ontvankelijk worden. Met de betrouwbare woorden die je dan vindt, kun je elke dag een doorzichtige leefbare ruimte om je heen scheppen, waar je in wonen kunt met iedereen die je lief is. Dat is een 'spiritualiteit', ouderwets gezegd een vorm van 'geestelijk leven', die tamelijk zeldzaam is. Die wordt bijna alleen nog in kloosters beoefend. De coronatijd heeft velen gedwongen pas op de plaats te maken, een streep gehaald door overvolle agenda's. Een gedwongen terugtrekking, een retraite in onze binnenkamers. Maar de terugkeer naar het oude abnormaal lijkt snel te gaan. We staan weer in de file en vliegen weer alle kanten op.

Om woorden te vinden die openbloeien, die ons in geuren en kleuren vertellen hoe wij en de wereld er voor staan, woorden waarmee we het leven aankunnen, waar we in kunnen wonen, moeten die oude betrouwbare woorden telkens opnieuw doorlicht, hertaald, herdicht worden om voor ons eerste en laatste waarheid te kunnen blijven. Waarheid zoals die ooit geconcentreerd is in die Tien Woorden van bevrijding. Die woorden zijn een volkomen transparant antwoord op de vraag 'Wat voor een wereld wil je?' Wil je voor je kinderen een wereld waar diefstal, moord, haat, verraad en leugen heersen, of een wereld met vrijheid, brood, recht en vrede, liefde en solidariteit voor allen, ieder voor zijn naaste, zoals voor zichzelf? Dat zijn zuivere, onweerstaanbaar ware woorden. Daar kun je mee leven, ja, daar kun je mee ronddansen, zoals de oorspronkelijke dragers van dat Woord - de kinderen van de slachtoffers van het meest cynische bewind van de laatste honderd jaar - komende week weer zullen doen op het feest van Simchat Torah - de 'Vreugde der Wet'.

Zo zacht mogelijk zingen, de beweging voelen, de wind in de grashalmen, de adem van de zuivere waarheid die ons bekend is gemaakt als een Naam, die louter genade en waarheid is, vriendschap en trouw. Die Naam proberen wij steeds opnieuw te horen, te verstaan, te zingen en, god geve het, te doen. En daarmee voegen wij ons in, in de wereldwijde beweging van mensen op weg naar het land van wijn en brood, waar recht wordt gedaan aan allen. Om daar in vrede te zwijgen.